

ODPUSTKY – KÁMEN ÚRAZU

David Vopřada

Vzhledem k tomu, že dlouhé texty čtenář často rovnou vzdá, doporučujeme (pro základní informovanost) přečíst alespoň první kapitulu týkající se vývoje odpustků v dějinách církve.

Problematické dějiny

Pokusím se nejprve popsat, jak se odpustky vyvíjely v dějinách církve. Původ této praxe tedy bude zapotřebí hledat ve starověké církvi. Tam bylo zvykem, že pokud někdo zhřešil a toužil po odpuštění, bylo mu na základě moci, kterou Kristus svěřil apoštolům, uděleno. Protože se jednalo o závažné hříchy, církev chtěla nápravu svých věřících, změnu smýšlení a postojů, a proto nejprve hříšníkově udělovala pokání, aby se hříšník mohl s hříchem vypořádat a ještě více se znovu přiblížit k Bohu. Účel byl dvojitý – jednak disciplinární či pedagogický, tj. měl dovést ke skutečnému, nepovrchnímu jednání a pevnému rozhodnutí již nehřešit, jednak měl také určitým způsobem napravit to, co hřích způsobil. Toto pokání bylo leckdy tvrdé: za některé hříchy, jako např. odpadlictví, vražda či potrat, se vyžadovalo pro přijetí odpuštění pokání mnohaleté či dokonce doživotní. Teprve po skončení tohoto pokání se hříšníkově dostalo smíření s Bohem a plného společenství s církví.

Pokud ale hříšník projevoval změnu postojů mnohem dříve, velmi rychle se poučil a rostl v lásce k Bohu a bližnímu, biskup mohl hříšníkově uložené pokání zkrátit a přijmout jej do církevního společenství rychleji. Podobně i v případě, že by měl kající zemřít – smrt byla mnohem běžnější realitou než dnes – církev ukončovala nemocnému pokání, aby mohl zemřít v plném společenství s církví, smířen s Bohem i s ní. V dobách pronásledování, kdy mnozí křesťané zapřeli víru, byli znovu přijímáni do církve až po důkladném pokání, ovšem někdy také dříve, například na přímluvu významných členů církevní obce, například tzv. „vyznavačů“, kteří se v onom pronásledování osvědčili. Jinak řečeno: v takových případech jim byl zkrácen trest, který církev kvůli nápravě hříšníka uložila. S postupem doby se praxe zjednodušila: v raném středověku převládly v církvi zpovědní řády, které taxativně přisuzovaly určitým hříchům časově jasně stanovené pokání. To mohlo spočívat například v tom, že se kající musel nějakou dobu určitým způsobem modlit, postit, případně projevovat skutky lásky k bližnímu. Pokud byl v takovém pokání horlivý, snažil se změnit svůj život, uložené pokání mu mohlo pro zjevné známky obrácení být zkráceno.

Zlom nastal prohlášením papeže Urbana II. Na clermontském koncilu, na němž vyhlásil křížovou výpravu na znovudobytí Svaté země roku 1095. V tomto prohlášení totiž uvedl, že účastníkům výpravy se bude účast na ní, pokud se předtím vyznají ze svých hříchů, počítat jako celé pokání, které jim bylo uloženo za hříchy, jichž se ve svém životě dopustili. Odpustky, které takto křížáci získali, se netýkaly hříchů, jež mohli v průběhu výpravy spáchat, ani je neospravedlňovaly k jednání, které by bylo v rozporu s Božím zákonem, ale měly jim zajistit odpuštěním trestů za hříchy, které spáchaly ve svém předešlém životě.

V průběhu středověku, v době, pro niž byla idea řádu a spravedlnosti navýsost důležitá, pak byla tato praxe zpracována i teoreticky, a to především v díle Alberta Velikého a Tomáše Akvinského.

Tato praxe – sama o sobě v žádném rozporu s evangeliem a s Písmem – v obecném povědomí, lidové tvořivosti a neznalosti zdegenerovala. V době předhusitské i na začátku 16. století bylo důvodem nezměrného pohoršení, že dávání almužen (dnes bychom řekli „příspěvek“) na určité charitativní

projekty (a posléze i stavební, jako například při obnově svatopetrské baziliky v Římě) bylo využito jako příležitost, jak získat odpustky. Nebylo tedy možné „koupit si odpustek“, bylo ovšem možné přispět „na nějakou dobrou věc“, a tak získat odpustek. Zatímco u církevních otců 4. a 5. století byl názor, že pomocí almužen člověk svolává Boží milosrdenství a odpuštění i na sebe, poměrně rozšířený (Ambrož, Petr Chrysologus), v pozdně středověké podobě se jednalo bezpochyby o snadno zneužitelný úpadek této prastaré církevní nauky. A tato úpadková praxe odstartovala v zásadě dvě velká reformační hnutí.

Teprve v této chvíli – a řekněme naplno, že příliš pozdě – Tridentský koncil (1545-63) prosadil zásadní reformu odpustkové praxe a papež Pius V. následně roku 1567 zcela zakázal, aby s odpustky byly spojovány jakékoli poplatky či finanční transakce. Lze pouze litovat, že k tomuto kroku nedošlo dříve; avšak z této reformy vyplývá jasně i to, že si církev byla vědoma určitého pokřivení a nakonec jej byla schopná napravit. Podobně i po 2. vatikánském koncilu roku 1967 papež Pavel VI. vydal konstituci, která reformovala praxi, týkající se odpustků. Na jedné straně církev provedla další opatření, aby se odpustky nemohly stát zdrojem pohoršení, na straně druhé je však uchovala, neboť nejsou zbytečné.

Co to tedy odpustky jsou a nejsou, co se jimi přesněji rozumí a jaký vztah mají k Písmu a k evangeliu Kristovu, se nyní pokusíme ukázat.

Co odpustky nejsou

Ať se zeptáte pohana, nekatolíka či katolíka, co to ty odpustky vlastně jsou, v naprosté většině případů se setkáte s dlouhou chvilí ticha, krčením rameny a dalšími znaky rozpaků.

Dříve než se pustíme do vysvětlování, co to ty odpustky vlastně jsou, vyjasněme si, co nejsou (nazvěme tuto část jakousi odpustkovou mytologií):

1. Odpustky v první řadě **nejsou** – ač se lze s tímto názorem setkat – **prominutím budoucích hříchů či oficiálním povolením hřešit**. To je evidentní: jak by mohl třeba dokonce Bůh odpouštět dopředu hřích, který člověk dosud nespáchal, jak by mohl člověku Bůh dovolovat, aby se prohřešoval proti jeho vůli!

2. Odpustky **nejsou** ani – jak by bylo možné nesprávně pochopit z trochu nešťastného českého označení – **odpuštěním hříchů**, nezbavují tedy viny, které se člověk hříchem dopustil. Odpustek může věřící získat, pouze pokud mu již byl spáchaný hřích odpuštěn a pokud on se smířil s Bohem a církví. Katolická církev označuje jako „odpustek“ to, že se „před Bohem odpouští časné tresty za hříchy, jejichž vina byla zhlazena“ (*Katechismus katolické církve* 1471). Odpustek tedy nesmývá vinu, ani nenahrazuje smíření s Bohem.

3. Odpustek také **nezbavuje povinnosti nápravy situace**, kterou hříchem spáchal. Konkrétněji: nezbavuje například zloděje povinnosti vrátit ukradenou věc, nezbavuje povinnosti výživy vlastního nemanželského dítěte, nezbavuje povinnosti snahy o nápravu narušených vztahů, nezbavuje vraha živitele rodiny povinnosti zasadit se o výživu rodiny své oběti, nezbavuje povinnosti uvést na pravou míru výpověď ohledně druhého člověka či pomluvu. Stejně tak odpustek nenapravuje situaci způsobenou hříchem: odpustek neuzdraví (byť abstinujícího) alkoholika cirhózy, nenavrátil zavražděnému život, nespraví jaksi automaticky rozvrácené manželství.

4. Odpustek **nezbavuje žádným způsobem pokušení**, ani nezaručuje, že věřící již znovu neupadne do hříchu, který spáchal.

5. Odpustek **se nedá koupit**. Církev nikdy neučila, že si lze penězi koupit spásu, vyhnout se věčnému zavržení, případně že si pomocí získaného odpustku může věřící zkrátit utrpení, které by jej čekalo po smrti v očistci. Opakuji: církev nikdy tuto věc neučila. Odpuštění si nelze koupit, nelze „kšeftovat“ tímto způsobem s Bohem. Jediným způsobem, jak se vyhnout věčnému trestu, je vložit ještě zaživa svou víru v Boží milosrdenství, slitování a věrnost, kterou zjevil v Kristu Ježíši. V historické části se u problému zastavíme podrobněji.

6. Odpustek tedy žádným způsobem **nenahrazuje ospravedlnění** a nepopírá primát milosti Boží, díky níž křesťan dochází spásy. Tridentský koncil jasně odsoudil názor, že člověk může být před Bohem ospravedlněn svými vlastními skutky bez potřeby Boží milosti skrze Krista Ježíše (kánon 1 *Dekretu o odpustcích*).

Co odpustek znamená

Když katolická církev učí o odpustcích, netvoří portrét „Boha-mstitele“ a toho, který především trestá. Naopak: **při vědomí reality hříchu a jeho následků tímto způsobem vybízí k obrácení, k duchovnímu boji na cestě s Kristem, a to ve společenství celé církve, která žije z nevyčerpatelného pokladu milosti, jímž je Ježíš Kristus sám.** Lze je tedy chápat především jako pobídku k obrácení, k plnějšímu odevzdání svého života Kristu.

Odpouští-li nám Bůh hřích, neznamena to, že „automaticky“ ihned zcela promění i naše srdce a naše motivace. Vzdálili jsme se hříchem od Boha, a je proto zapotřebí k němu plně nasměrovat své srdce, abychom mohli zcela milovat Boha a bližní. To, co se nesnese s Boží láskou, co v nás v důsledku našeho hříchu musí být ještě očištěno a proměněno, musí „projít ohněm“ Božího soudu, než vejde do života věčného s Bohem (srv. *1Kor 3, 15*). Když věřící křesťan konfrontuje svůj život s Božím Slovem, pohlíží na sebe s pokorou před Bohem, s nímž se setkává, je toto setkání osvobozením a důvodem k radosti, ale zároveň může být bolestivé, neboť něco z našeho života před Pravdou zkrátka neobstojí. Za života nás toto setkání pohání k horlivosti, k tomu, abychom sebe přinášeli v rámci „duchovní bohoslužby“ jako „oběť čistou a svatou“ (srv. *Řím 12, 1-2*), v okamžiku smrti v nás Bůh tuto proměnu musí dokončit, musí nás od toho, co je s ním neslučitelné, očistit, abychom mohli vejít do Království. A zhruba toto se chce říci naukou o odpustcích: skutečnou změnou smýšlení jsme očišťováni od důsledků hříchu, který jsme zapříčinili, abychom mohli zcela žít pro Boha.

České slovo „odpustek“ se pokouší přeložit latinské *indulgentia*, které původně v klasické latině **označovalo určitý milosrdný akt projevený autoritou vůči tomu, kdo se nachází v její moci** – pohanští císaři takto odpouštěli podrobeným národům tribut či uvězněným trest. *Theodosiův zákoník* z 1. poloviny 5. století označuje tímto termínem amnestii, prominutí trestu, které křesťanští císaři udělovali vězňům o Velikonocích. Toto pojmosloví pak **ve 13. století přejímá i církev, aby jím označila, že věřící již byl očištěn od důsledků hříchu, který spáchal a které přetrvaly i poté, co mu byl tento hřích Bohem odpuštěn.** Jinými slovy, že prostřednictvím pokání a změny smýšlení, kterou vykonal, prostřednictvím úkonů víry, která se projevuje činně láskou, byl důsledek hříchu (obvykle označovaný jako trest) již skončen.

Pokusím se, ve vším vědomím, že každý pozemský příklad pokulhává, uvést přirovnání ze všedního života. Máme školáka, Pepíčka pochopitelně, který se nám flinká a jednoho dne si donese z písemky pětku. Maminka ho má pochopitelně ráda, takže, když Pepíček přijde s pětkou v žakovské pláčem a

lítostí, mu to hned odpustí (způsobil si to sám svou leností, ač jej sama nabádala, ať se učí). Zároveň ale chce, aby z kluka něco bylo; sice se nad ním smílovala, ale chce jej také dovést někam dál: takhle to dál nejde, holt se musíš učit, a dokud se to nenaučíš, nikam ven nepůjdeš, abys dohnal, cos zameškal. Pepíček se opravdu učí, moc mu to sice nejde, ale projevuje nevšední vytrvalost a zdá se, že se v něm cosi změnilo. To maminka z kuchyně pochopitelně vidí, a tak se nad ním ještě v průběhu odpoledne smílují a pustí ho, aby si s kamarády šel zakopat.

Se vším vědomím, že ono přirovnání je nedostatečné, takto můžeme chápat i tresty za hříchy a jejich prominutí (odpustky): oním „trestem“ samým se ten, kdo se „hříchu“ dopustil, obrací, přibližuje Bohu, očišťuje od svých nedokonalostí a nešvarů (Pepíčková lenost a nezáměr), „odpustkem“ se míní „ukončení“ tohoto trestu, protože hříšník, kterému již bylo prominuto, se jím nechal proměnit, očistit, nasměrovat na správnou cestu. Stejně jako nebyl krutý maminčin trest a nebyla nemoudrá její „amnestie“, tak není krutá ani katolická představa Boha, který nás pozvedá k podílu na své svatosti a očišťuje nás od toho, co v nás hříchy způsobil a co se s jeho svatostí neslučuje.

V Písmu nalezneme doklady toho, že Bůh s člověkem někdy jedná podobně. V *Listu Židům* se dočteme, že Bůh s námi jedná jako se syny, že nás podle toho vychovává a že tato jeho výchova, která nám někdy připadá krušná, přináší své plody. Autor *Listu* píše:

„Což jste zapomněli na slova, jimiž vás Bůh povzbuzuje jako své syny: ‚Synu můj, podrobuji se kázni Páně a neklesej na mysli, když tě kárá. Koho Pán miluje, toho přísně vychovává, a trestá každého, koho přijímá za syna.‘ Podvolujte se jeho výchově; Bůh s vámi jedná jako se svými syny. Byl by to vůbec syn, kdyby ho otec nevychoval? Jste-li bez takové výchovy, jaké se dostává všem synům, pak nejste synové, ale cizí děti. Naši tělesní otcové nás trestali, a přece jsme je měli v úctě; nemáme být mnohem víc poddáni tomu Otci, který dává Ducha a život? A to nás naši tělesní otcové vychovávali podle svého uvážení a jen pro krátký čas, kdežto nebeský Otec nás vychovává k vyššímu cíli, k podílu na své svatosti. Přísná výchova se ovšem v tu chvíli nikdy nezdá příjemná, nýbrž krušná, později však přináší ovoce pokoje a spravedlnost těm, kdo jí prošli. ‚Posilněte proto své zemdlené ruce i klesající kolena‘ a ‚vykročte jistým krokem‘, aby to, co je chromé, docela nezchromlo, ale naopak se uzdravilo.“ (Žid 12, 5-13).

To, co se zde označuje jako „trest“ a „kárání“ je způsobem, pedagogickým prostředkem, jak Bůh nasměrovává člověka a vychovává jej ke svatosti. To je ale běžná realita života křesťana, který byl vírou a křtem ospravedlněn, jemuž byly odpuštěny hříchy, a přesto se snaží „pracovat na vlastní spáse“ (srv. Flp 2, 12) a stát se podílníkem na Boží svatosti. Náprava může přestat v okamžiku, kdy se křesťan naučil svou lekci, změnil nejenom své smýšlení, ale i jeho chování, poznamenané hříchem, bylo proměněno, očištěno, takže už není co napravovat. Kdyby se křesťan nenechal takto vychovávat a na Boha a spásu by stejně nebral ohled, s důsledky svého hříchu (který podle 1 Jan 5, 17 nemusí nutně vést ke smrti) by se vyrovnával třeba až do smrti. Protože se ale napravil, důsledek hříchu dále netrvá, byl mu „prominut“, dostalo se mu toho, co katolická církev označuje jako „odpustek“. Terminologicky přesně to vyjadřuje následující definice:

„Odpustek znamená, že se před Bohem odpouští časné tresty za hříchy, jejichž vina byla zahlazena; je to odpuštění, které náležitě připravený věřící získává za určitých podmínek za pomoci církve, které jako služebnici vykoupení přísluší rozdělovat a používat poklad

zadosti učinění Krista a svatých.“ (papež Pavel VI., *Indulgentiarum doctrina*, n. 1 = *Katechismus katolické církve*, čl. 1471 = *Kodex kanonického práva*, kán. 992).

„Časným hříchem“ se zde rozumí to, co hřích způsobil a přitom to není věčné (tedy smrt: srv. *Řím* 5, 12; *Jak* 1, 15), k tomu, kde se o něm hovoří v Písmu, se ještě vrátíme. V našem příkladu by to bylo „Pepíčkovy odpolední učení“. **Odpustek neoznačuje odpuštění samotného hříchu, ale jenom tohoto časného trestu, a to v situaci, kdy se onen člověk již „napravil“, změnil své postoje** („náležitě připravený věřící získává za určitých podmínek“) a vykazuje známky obrácení (maminka vidí Pepíčkovy vytrvalé úsilí). **Odpustek také předpokládá, že hřích jako takový byl již odpuštěn, že člověk se již s Bohem smířil, litoval svého činu, byl ospravedlněn, nečeká jej již věčná smrt.**

To se ovšem děje **ve společenství církve**, která žije z plnosti Kristovy milosti, totiž z jeho smrti a vzkříšení, a která je tělem Kristovým (srv. *1Kor* 12, 27). **Celá církev trpí, trpí-li některý z údů těla Kristova** (srv. *1Kor* 12, 26), **proto ani důsledky hříchů druhého nejsou zbytku církve ukradené**. Proto se celá církev snaží, aby jednotlivé části Kristova těla rostly ke svatosti, žili v obrácení, spěly ke spáse, kterou byla zahrnuta.

Snad se mi podařilo aspoň trochu srozumitelně vysvětlit, co katolická církev oněmi odpustky míní. Má to ale nějaké zakotvení v Písmu? Nestojí to celé na vodě? Trestá podle Písma Bůh lidi za spáchané hříchy? Existují nějaké případy lidí, které by potrestal takto „časně“? Existují v Písmu příklady lidí, jimž Bůh odpustil hřích, ale teprve následně jim zmírnil či odpustil trest, kterým byli potrestáni kvůli svému hříchu? Má církev nějakou moc promíjet takovéto následky hříchů? Neohrožuje to nějak biblické pojetí jediné Kristovy oběti? A má-li církev tuto moc, proč ty tresty neodpouští hned a všem? Těmto otázkám se budeme věnovat v následující části.

Důsledek hříchu

Vedle toho, že Bůh v Písmu činí dobře jednomu, a to se stává darem či odměnou pro někoho jiného, také odpouští či zmírňuje dopady hříchu člověka (jeho „časné tresty“), protože se za něj někdo přimluvil. Nejedná se zde vůbec o hypotetickou konstrukci, doklad přesně takové situace nacházíme i v Písmu. Když například Šalomoun nechal ke konci svého života odvést své srdce od Hospodina, Bůh jej potrestal tím, že mu odňal jeho království, a to těmito slovy:

„Protože to s tebou dopadlo tak, že nedodržíš mou smlouvu a má nařízení, která jsem ti přikázal, zcela jistě odtrhnu království od tebe a dám je tvému služebníku. Avšak za tvého života to neučiním kvůli tvému otci Davidovi. Odtrhnu je až z ruky tvého syna. Celé království však přece neodtrhnu, jeden kmen dám tvému synu kvůli svému služebníku Davidovi a kvůli Jeruzalému, který jsem vyvolil“ (*1Kr* 11, 11-13).

Bůh tedy zmírnil Šalomounovi časný trest za jeho hřích dvěma způsoby: jednak oddálil odnětí království až do dnů Šalomounova syna a jednak tím, že mu ponechal vedle vlastního kmene (Juda) vládu nad jedním dalším kmenem (Benjamin). Z líčení je také jasné, proč tak Bůh učinil: kvůli svému služebníku Davidovi. Pokud by David nebyl milý Bohu a pokud by mu Hospodin neslibil určité věci ohledně jeho království, odňal by Šalomounovi celé království, a to ještě za jeho života. Příběh je tedy klasickým příkladem zmírnění trestu kvůli někomu jinému, kvůli jednomu ze svých svatých.

Hospodin slíbil Abrahámovi, že pokud nalezne v Sodomě určitý počet spravedlivých, tak odejme trest, který na město upadl, kvůli těmto spravedlivým (srv. Gn 18, 16-33). Další příklady čtenář jistě lehce nalezne. Pavel taktéž hovoří o svých židovských současnících:

„Pokud jde o evangelium, stali se [židé] Božími nepřáteli, ale vám to přineslo prospěch; pokud jde o vyvolení, zůstávají Bohu milí pro své otce. Vždyť Boží dary a jeho povolání jsou neodvolatelná“ (Řím 11, 28-29).

Podle Pavlovy nauky v nejhutnějším z jeho listů bylo s židy v apoštolské době nakládáno šetrněji, než by tomu bylo v jiném případě, protože jejich předkové byli milí Bohu, který dává své dary – synovství, slávu, smlouvu s Bohem (srv. Řím 9, 4-5) – neodvolatelně.

Moc svazovat a rozvazovat

Viděli jsme tedy z Písma, že Bůh kvůli někomu dalšímu odpouští či zmírňuje časný trest za hřích. Domnívám se, že předchozí část ukazuje jasně, že odpustky v té podobě, jak je církev sama definuje, nikterak neodporují Písmu a že jednotlivé části tohoto učení jsou na Písmu postaveny. Kristus dal přece podle Písma svým služebníkům moc odpouštět hříchy, když jim řekl:

„Ježíš jim znovu řekl: ‚Pokoj vám. Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás.‘ Po těch slovech na ně dechl a řekl jim: ‚Přijměte Ducha svatého. Komu odpustíte hříchy, tomu jsou odpuštěny, a komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou‘“ (Jan 20, 21-23).

Dal-li pak tedy Ježíš svým učedníkům schopnost odpouštět věčný trest za hřích, nedal by jim o to spíše moc odpouštět i časný trest za hřích? Odkud se tento důkaz bere? Jde o tzv. důkaz *a fortiori*, který argumentuje tak, že poukáže na nepravděpodobnější pravdu, na základě které je pravdivé i to, co je pravděpodobnější či snazší: „Je-li pravda X, o to spíše je pravda Y.“ Důkazy *a fortiori* s oblibou používá nejen apoštol Pavel (srv. Řím 11, 12. 24; 1Kor 6, 3), ale také Ježíš (Mt 7, 11; 10, 25; 12, 12; Lk 11, 13; 12, 24. 28). Kristus přitom krom toho dává také církvi moc svazovat a rozvazovat:

„Amen, pravím vám, cokoli svážete [ČEP: odmítnete] na zemi, bude svázáno [ČEP: odmítnuto] v nebi, a cokoli rozvázete [ČEP: přijmete] na zemi, bude rozvázáno [ČEP: přijato] v nebi“ (Mt 18, 18).

Z kontextu je zřejmé, že moc svazovat a rozvazovat se týká církevní disciplíny, která obsahuje i záležitosti týkající se časných trestů, kterými jsou též zamezení v účasti na svátostech a znovupřijetí do něj. Moc církve nakládat s časnými tresty za hřích tedy tvoří součást moci svazovat a rozvazovat, kterou jí Kristus svěřil. Bůh si používá své církve také proto, aby zrušil časné tresty za hřích. Vzpomeňme si na onu definici odpustku: „Odpustek znamená, že se před Bohem odpouštějí časné tresty za hříchy [...], které věřící získává za určitých podmínek za pomoci církve“.

To ovšem neznamená, že by kající dostal „amnestii“ od časného trestu za svůj hřích bez toho, aby nečinil pokání. Jak uvidíme dále, **církev promíjí tento časný trest** („uděluje odpustek“) **pouze v případě, že se věřící obrací ke Kristu, činí nápravu, nechává svůj život očišťovat od toho, co jeho hřích napáchal, a nežije v rozdělenosti vlastního srdce, v jakési duchovní schizofrenii. Není tedy možné „cosi vykonat“ či splnit nějakou podmínku pro udělení odpustku, a zároveň si žít, jako kdyby se nic nestalo, netoužit po změně vlastního života a jeho připodobnění Kristu.**

Odpustky a Kristovo vykupitelské dílo

Odpustky nikterak nenahrazují Kristovo spásonosné dílo a nečiní z nás sebespasitele. Takový názor pramení pouze z nepochopení, co to odpustky jsou. Odpustky nejsou, jak jsem již vícekrát napsal, odpuštěním hříchů, ani sejmutím věčného trestu, ale pouze trestu časného, pomocí v životě křesťana, který chce „běžet dobrý boj“ (srv. 1 Tim 6, 12). Protože odpustky neodpouštějí hříchy a nesnímají věčný trest, nijak nenahrazují Kristovu oběť. Není ani pravda, že by církev takto stavěla na své samospasitelnosti, ale prostřednictvím prominutí časných trestů za již odpuštěné hříchy čerpá z nezměrného bohatství Kristových zásluh a z tohoto bohatství rozdává věřícím, aby uváděli ve skutek své spasení a docházeli cíle víry, spásy duše (srv. Flp 2, 12; 1 Pt 1, 9).

Za celou naukou o odpustcích stojí také přesvědčení, že **na cestě k cíli víry, totiž ke spáse duše, není křesťan sám, ale že je součástí těla Kristova, církve**. Mezi křesťany, ať již těmi, kteří již dosáhli nebeského domova, tak těch, kteří tam dosud směřují, **existují pouta lásky, která se projevuje také výměnou dober a darů mezi nimi**. Tato dobra nejsou pouze materiální, nýbrž i duchovní. To, jak si křesťané projevují lásku a navzájem si pomáhají, nijak neumenšuje Kristovo dílo, ale naopak to velikost a hodnotu Kristovy oběti ještě zdůrazňuje. Odpustky lze chápat jako určitý aspekt této láskyplné přímlyvy za druhé, která spoléhá v Boží slitovnost a milost, kterou Bůh – pro Kristovy zásluhy – dává. Jen tak lze rozumět některým biblickým pasážím, mezi něž patří například slavný Pavlův výrok z listu Kolosanům:

„Proto se raduji, že nyní trpím za vás a to, co zbývá do míry utrpení Kristových, doplňuji svým utrpením za jeho tělo, to jest církev“ (Kol 1, 24).

Kristus již ovšem zemřel za všechny, Pavlovo utrpení za druhé křesťany by pak nedávalo smysl, neboť jim nemůže přinést ospravedlnění. Avšak Pavel přesto může ke Kristovu utrpení cosi přidat, být církvi ku prospěchu, přispět do oné pokladnice zásluh Krista a svatých, o níž byla prve řeč v oné definici odpustku. Proč by jinak měl Pavel za druhé křesťany trpět a ještě se z toho radovat, kdyby jeho utrpení k ničemu nebylo? Hovořil-li takto Pavel, pak tak můžeme bezesporu hovořit i my a můžeme vydávat sami sebe a své utrpení za Kristovo tělo, tj. církev a konkrétní případy, kdy tato církev trpí. Pavlův jazyk je v jistém ohledu mnohem více šokující než církevní nauka o odpustcích! Ve světle tohoto úryvku tak **můžeme odpustky** v jejich nezkalené podobě **chápat jako druh modlitby za druhé křesťany, ať živé, či zemřelé, jako druh duchovního boje, který předpokládá ze strany křesťana zřeknutí se hříchu a přinesení sebe sama jako oběť živou a svatou** (srv. Řím 12, 1-2).

Konkrétně a prakticky

Církev odpustků v zásadě využívá, aby sdělila svým věřícím: pokud některé věci budete dělat, poneseťe plody obrácení – a důsledky vašeho hříchu, totiž to, jak tvůj život hřích poničil, se napraví: obrátíš se více k Bohu a budeš lépe žít z jeho milosti. Současné normy o odpustcích (*Enchiridion indulgentiarum*, 4. vydání, 1999) hovoří o tom, že věřící získávají částečné odpustky tím, že vydávají v běžném životě svědectví víry před druhými lidmi. Tím se chce říci, že člověk, který vydává podobné svědectví, rozvíjí svou víru, žije z ní, v radosti a z lásky k druhému hlásá evangelium, roste určitým způsobem ve víře, v procesu přetváření Kristova těla, aby byl Kristus jednou všechno ve všem. Tomuto vyjádření lze rozumět i tak, že vydávání svědectví víře je podle církve neodmyslitelnou součástí křesťanského života, která nás

posvěcuje a otevírá činnosti Ducha svatého, že se jí křesťan otevírá i v jiných oblastech svého života Boží milosti, která jej proměňuje a posiluje.

Tentýž *Enchiridion* pak například stanoví, že úplné odpustky lze získat denně tak, že křesťan zbožně čte Písmo nebo mu naslouchá. Pochopitelně: v Božím Slově se setkáváme s Kristem, vystavujeme svůj život tomu, který je Pravda, a on v nás může působit svou milostí. Znovu získáváme posilu do každodenního života, protože se živíme poctivým pokrmem, jímž je Kristus, a získáváme odvahu vzdorovat tomu, co je pozemské a nízké, a rozhodovat se pro to, co je svaté a přichází shůry, kde je Kristus po Boží pravici. Touto normou se pak říká i to, že pozorná a zbožná četba Písma je tak obrovským zdrojem milosti (vždyť je to Kristus, s nímž se setkáváme), že může člověka úplně nechat vyrůst do podílu na Boží svatosti a dát nám opustit vše, co je spojeno s hříchem a co před jeho tvářící nemůže obstát. Zároveň je tento „odpustek“ ze strany církve i dalším povzbuzením k tomu, aby věřící četl Písmo, pokud jej dosud nečte, nebo aby šel do sebe a znovu jej začal číst.

Obecně pro získání odpustků je zapotřebí, aby člověk byl ve společenství s katolickou církví a aby byl ve stavu milosti, tj. aby byl smířen s Bohem, nežil ve smrtelném hříchu. Zároveň záleží na postoji srdce: nejde o to něco odříkat či se „odmodlit“, ale učinit tak se srdcem pokorným a zkroušeným, které Bůh neodmítá, aby měl vůli nechat se Bohem očistit a proměnit, znovu a radikálněji obrátit k němu.

Pro získání úplných (někdy též plnomocných) odpustků je pak zapotřebí, kromě dalšího, aby člověk nebyl žádným způsobem připoután k žádnému, byť jen všednímu hříchu. To je celkem pochopitelné, neboť Kristus nás právě od hříchu chce zcela osvobodit. Pokud tedy nadále ulpíváme na něčem, co je hříšné, a nacházíme v tom zalíbení (protože se k tomu stále vracíme), naše srdce doposud nebylo zcela přetvořeno, neoblékli jsme se vším všudy nového člověka, stále jsme ještě nebyli zcela proměněni.

Citované dokumenty:

Kodex kanonického práva, kánony 992-997

Tridentský koncil, *Dekret o odpustcích*

Pavel VI., Apoštolská konstituce *Indulgentiarum doctrina* z 1. ledna 1967 o reformě praxe týkající se odpustků

Jan Pavel II., *Promluva při generální audienci 29. 9. 1999 na téma odpustků*

Tomáš Akvinský, *Summa theologicá* III, 86.

Rino Fisichella, *Odpustky a Boží milosrdenství. MKR Communio* 1, 4 (2000), s. 86-89.